

➤ формувати середовище, яке збільшуватиме рівень сприйнятливості підприємства до інновацій;

1.8. Навчальні та науково-дослідницькі:

➤ аналізувати й узагальнювати тенденції розвитку сфери інноваційної діяльності підприємства;

➤ встановлювати, формалізувати та прогнозувати причинно-наслідкові зв'язки підприємства з ключовими чинниками середовища його функціонування, що впливають на розвиток його інноваційної діяльності.

Навчальний посібник розроблено колективом авторів: С. В. Гарбуз, канд. хім. наук, доц. (теми 1, 3, 4, 5, 6, 8.2—8.4, 10, 12, загальна редакція), Т. Є. Пенкіна, канд. техн. наук, доц. (теми 7, 8), Л. М. Хоменко, канд. екон. наук, доц. (теми 6, 9, 11), Т. О. Соболева, канд. екон. наук, доц. (тема 2, параграф 7.4).

3.5. Фінансування інноваційного процесу	100
<i>Резюме</i>	109
<i>Терміни та поняття до теми</i>	111
<i>Питання для самоконтролю</i>	112
<i>Тести для самоперевірки.</i>	113
<i>Список використаних джерел.</i>	114
Тема 4. Інноваційний менеджмент у системі управління	116
4.1. Еволюція підходів до управління інноваціями	117
4.2. Сутність і зміст інноваційного менеджменту. Місце інноваційного менеджменту в системі управління організацією	121
4.3. Функції та методи інноваційного менеджменту	130
4.4. Прийняття рішень в інноваційному менеджменті	138
<i>Резюме</i>	143
<i>Терміни та поняття до теми</i>	145
<i>Питання для самоконтролю</i>	145
<i>Тести для самоперевірки.</i>	146
<i>Список використаних джерел.</i>	147
Тема 5. Державне регулювання інноваційної діяльності	149
5.1. Роль держави у формуванні інноваційної економіки.	150
5.2. Національна інноваційна система	154
5.3. Державна інноваційна політика	160
5.4. Методи та форми реалізації державної інноваційної політики	166
5.5. Система органів державного управління інноваційною діяльністю України.	173
<i>Резюме</i>	180
<i>Терміни та поняття до теми</i>	183
<i>Питання для самоконтролю</i>	184
<i>Тести для самоперевірки.</i>	184
<i>Список використаних джерел.</i>	185
Тема 6. Організаційні форми забезпечення розвитку інноваційної діяльності	187
6.1. Венчурні фірми як форма малого інноваційного підприємництва	188
6.2. Підтримання інноваційного підприємництва шляхом створення бізнес-інкубаторів	191
6.3. Організаційні форми інтеграції науки та виробництва	204
6.4. Міжфірмова кооперація щодо здійснення інноваційного процесу.	228
<i>Резюме</i>	237
<i>Терміни та поняття до теми</i>	238
<i>Питання для самоконтролю</i>	239
<i>Тести для самоперевірки.</i>	240
<i>Список використаних джерел.</i>	241

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- 5.1. Роль держави у формуванні інноваційної економіки
- 5.2. Національна інноваційна система
- 5.3. Державна інноваційна політика
- 5.4. Методи та форми реалізації державної інноваційної політики
- 5.5. Система органів державного управління інноваційною діяльністю України

Резюме

Терміни і поняття до теми

Питання для самоконтролю

Тести для самоперевірки

Список використаних джерел

Після вивчення теми студенти мають знати:

закономірності формування інноваційної економіки розвинених країн; основні функції державних органів щодо регулювання інноваційної діяльності; сутність та складові національної інноваційної системи; сутність і види державної інноваційної політики; методи та форми реалізації державної інноваційної політики;

уміти: визначати характерні риси інноваційної моделі розвитку; аналізувати доцільність застосування правових, організаційних та економічних методів і форм впровадження державної інноваційної політики; характеризувати методику вимірювання і оцінки потоків знань та інформації між підсистемами в межах НІС.

5.1. Роль держави у формуванні інноваційної економіки

Світова економіка у XXI столітті активно формує нову парадигму науково-технічного розвитку. За твердженням Е. та Х. Тоффлерів, розвиток цивілізації пройшов такі етапи:

➤ «перша хвиля» змін у житті людства — аграрна революція, що зайняла ціле тисячоліття;

➤ «друга хвиля» — становлення індустріальної цивілізації; індустріалізація відбувалася протягом трьох століть і ще не завершилася в багатьох країнах світу;

➤ нинішня «третья хвиля» несе із собою принципово новий, постіндустріальний стиль життя, який ґрунтується на поновлених енергетичних джерелах, інформаційно-комунікаційних технологіях, що відкидають більшість методів і структур індустріального виробництва, а також суспільній організації.

За індустріальної доби світ був поділений на домінуючу цивілізацію «другої хвилі» та залежні країни «першої хвилі». Сучасний світ рухається до іншої структури сил, коли людство поділяється на три конфліктні цивілізації з відповідними символами у вигляді мотики, конвеєра і комп'ютера.

Нині народи цивілізації «третьої хвилі» продукують і продають переважно інформацію та нововведення, менеджмент і продукцію масової культури, нові технології та програмне забезпечення, а також освітні, медичні, фінансові та інші послуги [14].

Якісно нові масштабно освоєні інноваційні технології здатні забезпечити розв'язання складних економічних, соціальних та екологічних проблем. Зокрема, проблема сталого виробництва продовольства у США і Західній Європі, відома під назвою «зелена революція», була успішно вирішена в 1970—1980-і роки тільки на основі регулярного використання нових, комплексних технологій, які всебічно враховують біологічні, природнокліматичні, організаційно-економічні, кадрові та інші умови. Нові військові технології роблять практично невразливими того супротивника, який володіє цими технологіями (приклади — воєнні дії проти Іраку, Сербії, Афганістану). Високі доходи населення і стандарти споживання, досягнуті в розвинених країнах, базуються на переважному використанні технологій п'ятого укладу, які вирізняються високим рівнем автоматизації та комп'ютеризації, орієнтацією на динамічно змінюваний ринковий попит.

Бурхливо розвиваються інформаційні технології, поширюється сфера їх застосування. Так, в американській економіці за допомогою інформаційного сектору виробляється близько *трьох чвертей* доданої вартості, створюваної у промисловості. Причому прогрес в інформаційній сфері прискорюється через необмеженість попиту на нові технологічні розробки.

Таким чином, у найбільш розвинених країнах формується постіндустріальна інноваційна, або «нова економіка» — технологічний і господарський уклад, в якому головним виробничим ресурсом є **знання та інформація**. Вивчення досвіду таких країн дозволяє сформулювати деякі закономірності домінування їх на ринку високих технологій і лідерства в процесах формування інноваційної економіки [13]:

1. Наука та інновації розглядаються владою не тільки як фундамент й одночасно інструмент підвищення конкурентоспроможності, а й як базовий елемент суспільства нового типу, заснованого на знаннях.

Уряди розвинених країн *визнають та реалізують на практиці теоретичні висновки концепції національних інноваційних систем*. Методологічні принципи цієї концепції ґрунтуються на визнанні ідеї Й. Шумпетера, що головними чинниками сучасної економічної динаміки є конкуренція на основі інновацій; аналізі інституціонального контексту інноваційної діяльності як чинника, що впливає на її зміст і структуру, та визнанні особливої ролі знань в економічному розвитку.

2. Розвиток наукових досліджень і розробок *в корпораціях* набуває важливого економічного значення. Потужні науково-дослідні підрозділи корпорацій здатні забезпечити перетворення результатів наукових досліджень або винаходів на нововведення і таким чином створити основи конкурентоспроможності. Такі підрозділи компаній повинні здійснювати як довгострокові прикладні, так і фундаментальні дослідження або мати тісні контакти з носіями фундаментальних знань.

3. Накопичення знань є кумулятивним процесом. Витрати на науку та освіту ведуть до віддачі тільки за умови їх стабільності або зростання в довгостроковій перспективі. Припинення фінансування досліджень на будь-якому етапі неможливо компенсувати навіть стрибкоподібним збільшенням їх у майбутньому, тому держави регулюють сферу наукових досліджень і досить часто визначають це як пріоритетний напрям своєї економічної політики.

Зазначені закономірності свідчать про підвищення ролі держави у формуванні інноваційної економіки. Місце будь-якої країни у світовому ринку залежатиме від уміння ефективно підвищувати конкурентоспроможність економіки на основі інновацій. Світовий досвід доводить: чим більше країна відстає в своєму розвитку, тим більших зусиль доведеться докласти органам державного управління для створення інноваційної інфраструктури, мобілізації ресурсів, визначенні пріоритетів розвитку та формуванні структурних зрушень в національній економіці.

У програмних документах Президента і Кабінету Міністрів України проголошено курс на впровадження *інноваційної моделі розвитку* економіки.

Інноваційною вважають таку модель розвитку, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП головним чином за рахунок виробництва і реалізації наукоємної продукції і послуг. Для неї характерні такі риси:

- наявність державної політики і законодавства, спрямованого на стимулювання інноваційних процесів;
- переважання п'ятого технологічного укладу і перехід до шостого;
- безумовні пріоритети державної підтримки — наука і освіта;
- переважання інтелектуального характеру праці над індустриальним;
- інтегровані технології;
- висока вартість робочої сили.

У світовій практиці виокремлюють дві моделі інноваційного розвитку [8, с. 31]:

- таку, що базується на збалансованому розвитку фундаментальної і прикладної науки, освіти і наукоємної промисловості. Вона характерна для високорозвинених держав світу (США, країни ЄС тощо);

- таку, що ґрунтується на прикладних дослідженнях, освіті та наукоємних галузях промисловості. За такою моделлю можуть будувати інноваційну економіку решта європейських країн, Китай і країни, що мають відповідний потенціал для впровадження інновацій.

Перша модель інноваційного розвитку ґрунтується на стабільному законодавстві, розвинених ринкових відносинах за умов активного підприємництва, висококонкурентного середовища тощо.

Друга модель значною мірою залежить від *державного регулювання* інноваційного розвитку. Свого часу державне регулювання забезпечило інноваційний розвиток Японії та Німеччини. За сучасних умов заходи державного регулювання забезпечують ефективність китайської економіки, що свідчить про можливості інноваційного розвитку індустріального суспільства.

Сутність державного регулювання інноваційної діяльності полягає в цілеспрямованому впливі органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери. Тому ефективність державного управління може бути досягнута за умови, що заходи впливу будуть зіставними з власними цілями об'єкта регулювання та приведуть до реалізації певних управлінських рішень в інноваційній діяльності. Загально визначеними на сьогодні є такі основні функції державних органів в інноваційній сфері:

- акумулявання коштів на НДДКР та інновації;
- координація інноваційної діяльності;
- стимулювання інновацій, конкуренції у даній сфері, страхування ризиків, запровадження державних санкцій за випуск застарілої продукції;
- створення правової бази інноваційних процесів, зокрема захисту авторських прав, охорони інтелектуальної власності;
- кадрове забезпечення інноваційної діяльності;
- формування інноваційної інфраструктури;
- інституціональне забезпечення інноваційних процесів у сферах державного сектора;
- забезпечення соціальної й екологічної спрямованості інновацій;
- підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності;
- регіональне регулювання інноваційних процесів;
- регулювання міжнародних аспектів інноваційних процесів.

Виконання цих функцій відбувається через відповідні інструменти, форми та методи регулювання. Застосування певної сукупності форм і методів визначається концептуально шляхом формування державної інноваційної політики. Важливою умовою реалізації державної інноваційної політики є наявність *національної інноваційної системи*, здатної поєднати систему генерації знань (науку), їх розповсюдження (освіту й підвищення кваліфікації) та стимулювання ділової активності підприємців, у межах якої можуть бути реалізовані програми і проекти створення конкурентоспроможної на світовому ринку продукції та послуг, що ґрунтуються на використанні прогресивних виробничих технологій.

5.2. Національна інноваційна система

Наприкінці минулого століття серед учених Американської академії наук було проведено опитування з метою визначення найсуттєвішого винаходу ХХ століття, вплив якого був найзначнішим на соціально-економічний розвиток суспільства. Виникла широка дискусія, адже минуле століття було багатим на відкриття — реактивна авіація, телебачення, ядерна енергетика, космос, Інтернет тощо. Результатом цієї дискусії став беззаперечний висновок — найбільш *вагомим досягненням ХХ ст. є формування національної інноваційної системи США* як механізму, що забезпечив появу і використання всіх значних відкриттів в економіці [8, с. 45].

Сучасні дослідники констатують [11, с. 40], що формування НІС відбувалося стихійно-еволюційно від часів зародження індустріальної цивілізації шляхом самоорганізації суспільства на принципах конкуренції між країнами та їхніми економіками. Саме об'єктивні суспільно-еволюційні процеси стали головним архітектором національних інноваційних систем у сучасному їх розумінні. Процеси їх формування до певного часу не привертали уваги суспільства, бо їх вважали продуктом важливішого процесу ВПК і НТП. Тільки наприкінці 1980-х років оформлення НІС було помічено і почало досліджуватися вченими.

Нині більшість держав, які майбутній економічний розвиток власної країни пов'язують зі здобутками науки й активними інноваційними процесами, розробили документ, в якому міститься концептуальне бачення НІС. Такий документ уперше було розроблено в США, його мають Франція, Німеччина та інші країни ЄС, Японія, КНР, Ізраїль, ряд країн пострадянського простору — Росія, Беларусь, а від 17.06.2009 року — Україна [9].

Уперше поняття національної інноваційної системи було використано 1987 року Крісом Фріманом у науковій праці, присвяченій дослідженню технологічної політики Японії [18]. Ґрунтовні дослідження Р. Нельсона — професора Колумбійського університету США [20], Дж. Досі — професора школи передових досліджень Св. Анни (Італія) [17], а також Б. Лундвалла — професора університету м. Упсала (Швеція) [19] щодо вивчення технологічного розвитку в окремих країнах привели до важливих висновків:

- поняття НІС втілює найсучасніше *розуміння інноваційного процесу*;

- це поняття відображає важливі зміни в умовах інноваційної діяльності, що відбулися в останні десятиліття;

- дослідження НІС створюють плідне підґрунтя для розроблення технологічної і промислової політики.

Зараз у науковій літературі представлено чимало підходів до визначення категорії НІС. Найбільш цитованим є визначення ОЕСР, згідно з яким під НІС розуміють *сукупність інститутів державного і приватного секторів, що самостійно або у взаємодії між собою забезпечують розвиток і поширення нових технологій у межах країни.*

На думку Н. Іванової, **національна інноваційна система** — це, з одного боку, сукупність взаємопов'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів: малих і великих компаній, університетів, наукових центрів, технопарків та інкубаторів; з іншого — комплекс інститутів правового, фінансового та соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси та спираються на національні звичаї, традиції, політичні та культурні особливості країни [8, с. 46].

На формування інноваційної системи впливають об'єктивно задані для кожної країни чинники, у тому числі її розміри, наявність природних і трудових ресурсів, особливості історичного розвитку інститутів держави та форм підприємницької діяльності. Кожна НІС характеризується певною структурою. Одним із принципів структурування НІС є групування компонентів за *функціональним призначенням, що визначають специфіку внеску підсистем у забезпечення перебігу інноваційного процесу.* Основними елементами інноваційної системи є:

- 1) **підсистема генерації знань** — складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розроблення та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств;

- 2) **підсистема виробництва продукції та послуг**, яка містить як великі корпорації, так і малі та середні фірми, що працюють у сфері наукоємного бізнесу, виробляють інноваційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій;

- 3) **підсистема освіти та професійної підготовки**, що складається з вищих навчальних закладів, науково-методичних та методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закла-

дів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;

4) *підсистема інноваційної інфраструктури*, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної й експертно-консалтингової складової, а також технополісів, технологічних і наукових парків, інноваційних центрів і центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституціональних державних та приватних інвесторів;

5) *підсистема державного регулювання*, що складається із законодавчих, структурних і функціональних інституцій, які встановлюють і забезпечують дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи.

Потоки технологій, інформації і знань між людьми, підприємствами і інститутами зазначених підсистем відіграють ключову роль в інноваційному процесі. Для визначення *швидкості перетворення нових знань* у технології та їх дифузії в економіці розроблено методичний апарат вимірювання і оцінки потоків знань та інформації як індикатора динаміки процесів, що протікають між підсистемами в межах НІС. У практиці розвинених країн систематично обстежують потоки знань та інформації за такими напрямками:

1. *взаємодія між підприємствами у сфері інноваційної діяльності* (спільна дослідницька діяльність і технічна співпраця). Інформацію для аналізу отримують шляхом дослідження фірм із літературних джерел (огляди статей, спеціалізованих видань, щорічних звітів корпорацій);

2. *взаємодія між підприємствами, університетами та державними науковими установами*. Якість наукових досліджень, що фінансуються державою, та взаємодія наукових установ із промисловістю може стати вагомим національним активом при просуванні інновацій. Для вимірювання потоків знань між державним і приватним сектором використовують такий інструментарій: індикатори спільної дослідницької діяльності, спільні патенти та публікації, аналіз цитування, обстеження фірм;

3. *поширення технологій*. Найбільш традиційним типом потоку знань є поширення технологій у вигляді нових машин та обладнання. Знання про технології можуть бути отримані від споживачів і постачальників, від конкурентів або державних установ. При проведенні емпіричних досліджень необхідно застосовувати

обстеження фірм та замірювати міжфірмові потоки НДДКР через придбання машин та обладнання;

4. *дифузія «неявних нових знань» унаслідок мобільності робочої сили.* Рух людей і знань, носіями яких вони є, — один з найважливіших потоків всередині НІС. Інвестиції в нові технології мають супроводжуватися розвитком «здатності до впровадження», що визначається кваліфікацією, навичками і мобільністю робочої сили. Аналіз здійснюється на підставі даних статистики ринка праці, зокрема за показниками динаміки персоналу з певними навичками всередині та між галузями виробництва, між виробничим, дослідницьким сектором і сектором вищої освіти.

При проведенні масштабних досліджень, результати яких стають підґрунтям для *розроблення концепції* національної інноваційної системи (або її реформування), у світовій практиці використовують такі аналітичні підходи: інноваційні обстеження, кластерний аналіз і аналіз міжнародних потоків знань.

Інноваційні обстеження є найдостовірнішим та суттєвішим джерелом інформації про форми й тенденції співробітництва різних компонентів НІС. У межах інноваційних обстежень серед представників фірм проводять опитування щодо джерел знань, які використовують в інноваційній діяльності; крім того збирають дані щодо внутрішньофірмових видатків на НДДКР.

Узагальнення даних обстежень свідчить, що найважливішим джерелом знань для фірми є взаємодія між фірмою та її постачальниками і споживачами, а також технічний аналіз продуктів фірм-конкурентів. Цінним джерелом знань у галузях, де самостійні НДДКР є занадто складним і дорогим процесом, стають спільні підприємства, важливими були названі зв'язки з державними дослідницькими лабораторіями.

Використання **кластерного підходу** для дослідження НІС набуло неабиякого поширення від 90-х років ХХ століття. Кластери визначаються як виробничі мережі міцно пов'язаних фірм, з'єднаних в єдиний виробничий ланцюг, у межах якого створюється додана вартість. При кластерному аналізі досліджуються не тільки горизонтальні мережі, в межах яких співпрацюють фірми, що діють на ринку конкретного продукту або таких, що належать до однієї промислової групи; кластери можуть бути мережами, що включають кілька галузей із різними фірмами, які спеціалізуються навколо конкретної ланки в ланцюжку створення доданої вартості. У деяких випадках кластери включають стратегічні альянси з університетами, дослідницькими установами, технологічними брокерами і консультантами. Визначені таким чином клас-

тери можна вважати **інноваційними системами**, хоча й меншого масштабу, ніж НІС. Кластерний аналіз дає можливість визначити комплекс взаємозв'язків між підсистемами НІС і стати основою для конструктивного діалогу між ними для прискорення процесів комерціалізації та використання нових знань.

Міжнародні потоки знань набувають великого значення за умов глобалізації інноваційної діяльності. На національну інноваційну систему впливають такі процеси, як імпорт технологій, патентів, ліцензій, технологічні альянси між фірмами-резидентами різних держав, міжнародна торгівля консалтинговими послугами, прямі іноземні інвестиції, спільні міжнародні публікації.

Індикатори міжнародних потоків знань достатньо розроблені — це технологічний платіжний баланс, оцінювання міжнародної торгівлі патентами, торгівлі обладнанням, здобутків міжнародних дослідницьких консорціумів.

Виходячи із вищезазначеного, аналіз національної інноваційної системи є необхідним для розроблення інноваційної і промислової політики. Розуміння процесів, що відбуваються в НІС, дає можливість виявити ті сфери, розвиток чи стимулювання яких найдієвіше вплине на технологічну динаміку і конкурентоспроможність.

Важливим висновком із класичних досліджень НІС різних країн є теза, що інституціональне середовище інноваційної діяльності є чинником, що впливає на її структуру і зміст. Систему критеріїв, за якими можна визначити вплив інституціональних процесів на стан інноваційної діяльності, наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

**СИСТЕМА КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ [8]**

№ п/п	Критерій	Методика визначення показників	Джерело інформації
1	Посилення науково-технічного потенціалу	Визначається співвідношенням витрат на НДДКР у перспективному періоді до аналогічних витрат базового періоду за різними напрямками науково-технічної діяльності згідно з класифікаційними ознаками наукових організацій, %	На основі аналізу даних державного та місцевого бюджетів відповідного періоду, статистичних форм звітності № 1, 3 наука, звітних матеріалів підприємств щодо витрат на науково-технічну діяльність

Продовження табл. 5.1

№ п/п	Критерій	Методика визначення показників	Джерело інформації
2	Посилення інноваційного потенціалу	Визначається співвідношенням витрат на інноваційну діяльність у розрахунковому періоді до аналогічних витрат базового періоду по інститутах економічної діяльності, галузей, технологічних напрямків, %	Статистичні форми звітності № 1-інновація, 5-нт-зразки, 32-пром (інновація), звіти підприємств щодо витрат на інноваційну діяльність
3	Наукомісткість продукції	Розраховується шляхом віднесення витрат на дослідження і розробки за інститутами економічної діяльності, галузями, технологічними напрямками до відповідних обсягів виробництва	Статистичні форми звітності щодо науково-технічної діяльності та статистики фінансів підприємств і організацій, форми № 1, 2, 5-с
4	Науково-технічний рівень розробок	Визначається як питома вага науково-технічних розробок світового рівня в загальній кількості науково-технічних розробок за інститутами економічної діяльності, галузями, технологічним напрямком, %	На основі статистичних форм звітностей № 3-нт (наука), № 1-П (промислова продукція), № 2-пром (інновація), № 1-інновація, № 5-нт (ліцензії)
5	Світова конкурентоспроможність інновацій	Визначається як питома вага поставленої на експорт ліцензійної продукції за видом економічної діяльності, галузю, %	На основі статистичних форм звітностей № 1-нт (інновація), № 2-пром (інновація)
6	Концентрація інноваційно-активних підприємств	Визначається як питома вага підприємств, що впроваджують інновації в загальній кількості підприємств за видом економічної діяльності, галузю, технологічним напрямком, формами власності, %	На основі статистичних форм звітностей № 1-нт (інновація), № 2-пром (інновація)
7	Інноваційна активність підприємств	Визначається як співвідношення структурних показників питомої ваги обсягів упровадження інновацій на підприємствах галузі та обсягів виробництва за всіма підприємствами відповідної галузі промисловості (форми власності)	На основі статистичних форм звітностей № 3-нт (наука), № 1-П (промислова продукція), № 2-пром (інновація), № 1-інновація, № 5-нт (ліцензії)

№ п/п	Критерій	Методика визначення показників	Джерело інформації
8	Ефективність науково-інноваційної діяльності	Розраховується шляхом віднесення показників прибутку (збитку) від науково-технічної та інноваційної діяльності до собівартості продукції за інститутами економічної діяльності, галузями, технологічними напрямками, %	На основі даних статистики фінансів підприємств і організацій, форми № 1, 2, 5-с; даних статистики науки та інновацій та відповідних аналітичних розрахунків
9	Зростання продуктивності праці	Розраховується індексним методом щодо збільшення (зменшення) рівня продуктивності праці в перспективному періоді порівняно із базовим за видами економічної діяльності, галузями, технологічними напрямками	Дані статистики промисловості — форма № 1-П та статистики праці — форма № 2-ПВ «Зведений звіт з праці по промисловості»

5.3. Державна інноваційна політика

У 70-х роках минулого століття виникли труднощі при промисловому освоєнні науково-технічних розробок великомасштабних стратегічних програм, що стосувалися атомної, телекомунікаційної та авіакосмічної галузей у США. Виникла нагальна потреба в нових підходах до державного регулювання інноваційних процесів, з'явилося саме поняття інноваційної політики, оскільки постала проблема прискорення впровадження у виробництво результатів НДДКР. Наслідком пошуку нових шляхів вирішення цієї проблеми було створення центрів нововведень, технопарків, технополісів та інших організаційних форм взаємодії науки, виробництва і бізнесу [10].

Державна інноваційна політика є складовою соціально-економічної політики, та відображає ставлення держави до інноваційної діяльності, визначає цілі, напрями, форми діяльності органів державної влади в галузі науки, техніки та впровадженні їхніх досягнень. Існує значна кількість підходів до визначення цієї категорії. В найбільш узагальненому вигляді **державна інно-**

ваційна політика — це система управлінських, наукових, технічних, фінансових, організаційних і правових методів і заходів, спрямованих на інноваційний розвиток країни.

Інноваційна політика ґрунтується на прогнозуванні прогресивних техніко-технологічних зрушень, нових видів продукції, а також супутніх змін у матеріально-технічній базі та в системі управління виробництвом. Інноваційна політика має прямий та зворотний зв'язок із загальною стратегією соціально-економічного розвитку країни.

Історично склалися такі чотири варіанти інноваційної політики, які формуються залежно від стратегічних завдань країни у сфері економіки.

Політика «технологічного прориву», яка ґрунтується на тому, що пріоритетні напрями розвитку науки та техніки визначаються державою, яка володіє необхідними матеріальними ресурсами, експертизою й інформаційним забезпеченням. Необхідними умовами такої політики є наявність науково-технічних і соціально-економічних проблем, які можна розв'язати через розроблення різних державних програм, великих капіталовкладень та інших прямих форм державної участі в регулюванні інноваційних процесів. Прикладом такої політики є політика уряду США у 40—50 рр. ХХ ст., коли створювалися принципово нові напрями в галузі електроніки, ЕОМ, зв'язку, авіабудування.

Політика «ринкової орієнтації», що передбачає провідну роль ринкового механізму в розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки і техніки. Така політика зорієнтована на обмеження ролі держави у стимулюванні фундаментальних досліджень, створенні економічного клімату й інформаційного середовища для нововведень у фірмах; скорочення прямої участі в НДДКР та дослідженнях ринків, а також на зменшення прямих форм регулювання, які заважають стимулюванню ринкової ініціативи та ефективній перебудові ринку. Ця форма політики була пріоритетною у 70-х роках ХХ ст. у США, Німеччині, Японії, а на початку 80-х років поворот до неї здійснили більшість розвинених країн.

Політика «соціальної орієнтації», яка мала місце у 1960—1970 рр. у США, Франції, Швеції і передбачала регулювання соціальних наслідків НТП, рішення приймалися за досягнення соціально-економічного консенсусу із залученням широких кіл громадськості. Цей час характерний великою кількістю розробок у військовій сфері, які направлялися в цивільну промисловість для виробництва товарів народного споживання.

Політика, спрямована на зміну економічної структури господарського механізму, яка передбачає вирішальний вплив передових технологій на розв'язання соціально-економічних проблем, на зміни галузевої структури, на взаємодію суб'єктів господарювання, на рівень життя. Зараз лише Японія послідовно дотримується такої політики, здійснюючи її паралельно з ринковою.

Політика в галузі інноваційної діяльності як елемент системи державного регулювання має спиратися на:

- чіткі принципи, мету, завдання;
- органи управління, що реалізують функції із забезпечення цілей і завдань;
- інформаційну систему для формування інформаційного образу об'єкта регулювання, достатнього для реалізації функцій управління;
- методи й інструменти дії органів державного управління на підприємства і середовище для виконання своїх функцій.

Головною метою державної інноваційної політики України відповідно до Закону «Про інноваційну діяльність» [6] є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберезувальних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Основними принципами державної інноваційної політики згідно із цим Законом є:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного й інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;

- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Виходячи з мети та принципів формування інноваційної політики держава визначає *пріоритетні напрями* розвитку інноваційної діяльності — *тобто такі тематичні галузі науки і техніки, які мають першочергове значення для досягнення перспективних і поточних цілей соціально-економічного та науково-технічного розвитку*. Важливими критеріями для вибору стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності визначено такі [8, с. 151]:

- глобалізаційний (технологічна спеціалізація країни, становище світових ринків наукоємних товарів і послуг, прогноз зростання ринків та появи нових технологічних ніш);
- політичний (геополітична кон'юнктура, відповідність стратегічним напрямам розвитку держави);
- економічний (стан інвестиційного клімату, комерційний ефект, експортна спрямованість, рівень прогресивності НДДКР, інноваційний потенціал);
- соціальний (рівень життя, якість усіх рівнів системи освіти, науки, інноваційної культури);
- екологічний (вплив на стан довкілля, забезпечення сталого розвитку).

У системі загальнодержавних пріоритетів слід за допомогою рейтингових оцінок експертним шляхом визначитися з тими критеріями, що найповніше відображають першочергові стратегічні завдання розвитку країни.

Державних пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності не може бути багато, щоб не розпорозувати обмежені ресурси на вирішення багатьох проблем одразу. Зокрема, в Японії після другої світової війни пріоритетними було визнано сталеливарну та суднобудівну галузі, після 1960-х років — автомобілебудування та електроніку.

Для підвищення об'єктивності при визначенні пріоритетних напрямів використовують такий прийом, як визначення критичних технологій — це такі *технології, які мають міжгалузевий характер, створюють передумови для розвитку багатьох технологій і напрямів досліджень і роблять головний внесок у вирішення ключових проблем реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки та технологій і без яких реалізація пріоритетного напрямку неможлива* [15, с. 102].

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні складаються зі стратегічних та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [7]:

стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності — розраховані на тривалу перспективу (не менше десяти років), розроблені на основі науково-прогнозного аналізу світових тенденцій соціально-економічного та науково-технологічного розвитку з урахуванням можливостей вітчизняного інноваційного потенціалу;

середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності — розраховані на реалізацію впродовж найближчих трьох — п'яти років напрями інноваційного оновлення промислового, сільськогосподарського виробництва та сфери послуг з високою конкурентоспроможністю на внутрішньому та (або) зовнішньому ринках. Середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності формуються в рамках стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на основі новітніх досягнень вітчизняної і світової науки, аналізу кон'юнктури світового і внутрішнього ринків і ресурсних можливостей держави.

Системний підхід до управління інноваціями передбачає регулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях, взаємозв'язок та узгодженість всіх управлінських інструментів та рішень. Інноваційна політика має формуватися та реалізовуватися на *державному, регіональному, галузевому та виробничому рівні*. При цьому слід враховувати, що за ринкових умов відбувається перерозподіл функцій за рівнями управління і спостерігається тенденція перенесення центру ваги управління нововведеннями на виробничий рівень.

На всіх рівнях управління інноваційна політика охоплює різні сфери діяльності та життя суспільства: технологічну, економічну, соціальну, національну, наукову, екологічну тощо. Зокрема, в *технологічному плані* інноваційна політика — це форма прискорення становлення новітнього технологічного укладу; в *економічному плані* інноваційна політика — це спосіб реалізації наукових досягнень як засобу виробництва багатства; в *соціальному плані* інноваційна політика — це засіб створення умов для забезпечення прогресивної трансформації зайнятості, досягнення високих стандартів добробуту та соціального обслуговування тощо.

Реалізація державної інноваційної політики на регіональному рівні націлена на *структурну перебудову економіки регіонів*, завдяки якій забезпечується соціально-економічний розвиток регі-

онів, підвищується інноваційна активність підприємств та зростає їх інвестиційна привабливість.

Формування *регіональної інноваційної політики*, що забезпечить виконання названих цілей, ґрунтується на таких принципах:

— системний підхід до формування регіональної інноваційної політики;

— створення регіональної інноваційної інфраструктури, яка враховує специфіку територій, з подальшою інтеграцією в єдину систему;

— узгодженість пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального і загальнодержавного рівнів;

— концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках з чітким визначенням джерел фінансування.

Характер інноваційної політики на регіональному рівні передусім визначається особливостями того чи іншого регіону. Наприклад, регіони України істотно відрізняються за економічним, природно-ресурсним і науково-технічним потенціалом, за рівнем соціально-економічного розвитку. Найбільша кількість інноваційно-активних підприємств розташована в Києві, Харківській, Донецькій і Дніпропетровській областях. Проте за кількістю підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, відносно загальної кількості підприємств у регіоні першість належить Києву, Харківській, Одеській, Кіровоградській, Івано-Франківській та Вінницькій областям [12].

Основна мета *управління інноваційною діяльністю галузі* полягає у формуванні та здійсненні такої інноваційної політики, яка спрямована на збільшення частки інноваційного чинника у ВВП.

Важливою умовою розвитку тих чи інших галузей виробництва є їхня інвестиційна привабливість, яка визначається пріоритетністю галузі чи виду виробництва в рамках національного господарства та їхньою ринковою конкурентоспроможністю. Галузі господарського комплексу України залежно від рівня конкурентоспроможності продукції, яка ними випускається, умовно поділяють на три групи:

1) галузі, що є конкурентоспроможними на світовому ринку (аерокосмічна галузь, військові технології, технології зварювання);

2) галузі з потенційною конкурентоспроможністю на світових ринках (металургійна промисловість, машинобудування);

3) галузі, підприємства яких здебільшого неспроможні конкурувати на світових ринках (агропромисловий комплекс, легка і харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів).

Інноваційну політику щодо першої групи підприємств слід спрямовувати на зміцнення і розвиток їх виробничо-економічного потенціалу; щодо другої — на розроблення протекціоністських заходів держави для проникнення їх на світовий ринок і закріплення на ньому; щодо третіх, які орієнтовані переважно на внутрішній ринок, — на формування умов досконалої конкуренції, за яких підприємства націлені на нововведення з метою зміцнення своїх позицій на наявному.

5.4. Методи та форми реалізації державної інноваційної політики

Відповідно до мети, принципів і завдань сформованої інноваційної політики кожна держава здійснює певну сукупність загально визнаних функцій для її реалізації. За змістом вказані функції та механізми їх упровадження поділяють на законодавчі, організаційні, економічні та фінансові, а за характером впливу — на прямі та опосередковані.

Одним із найважливіших напрямів реалізації державної інноваційної політики є створення ефективної законодавчої та нормативно-правової бази. Держава створює законодавче середовище для активізації інноваційної діяльності, встановлює правові засади взаємовідносин її суб'єктів, гарантує охорону їхніх прав та інтересів, зокрема таких, як права на об'єкти інтелектуальної власності.

У загальному вигляді законодавчі та нормативно-правові акти з інноваційної діяльності, що були прийняті в останні роки минулого століття та перше десятиліття нинішнього, можна об'єднати в п'ять основних груп, які регулюють такі питання:

- внутрішньоекономічні відносини щодо інноваційного розвитку, здійснення інноваційної діяльності в різних сферах господарської, науково-технічної, інформаційної та інших видах діяльності;
- структурно-функціональне й екологічне забезпечення інноваційної діяльності;
- особливості здійснення інноваційної діяльності на окремих територіях і в економічних зонах;

- питання інтелектуальної власності і механізм інформаційного забезпечення інноваційної діяльності;
- зовнішньоекономічні відносини.

Системний підхід до формування законодавчої бази інноваційної діяльності в Україні започаткований 1999 року прийняттям Концепції науково-технологічного й інноваційного розвитку України, а в наступні роки також Законів України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технопарків», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» тощо, цілого низки постанов Уряду для забезпечення реалізації цих законів, указів і розпоряджень Президента України (див. Додаток до теми 5).

За підрахунками спеціалістів, на цей час у країні є чинними 14 законодавчих актів, близько 50 нормативно-правових урядових актів, 100 різноманітних відомчих документів, що регламентують інноваційну діяльність. Проте нормативно-правова база інноваційної діяльності ще неповною мірою відповідає засадам економіки, що ґрунтується на знаннях. Науковці відмічають, що законодавчо не встановлені критерії інноваційності проектів і розмежування інноваційних та інвестиційних проектів. Недостатньо внормовані питання об'єктивної експертизи та конкурсних засад бюджетного фінансування наукових, науково-технічних, інноваційних програм і проектів. Зокрема, Закон України «Про державні цільові програми» передбачає обов'язкове проведення державної експертизи проектів державних цільових програм згідно з нормами законодавства, які відсутні.

Фінансове регулювання інноваційної діяльності засновано на запровадженні державою бюджетної політики, що забезпечує фінансування інноваційної діяльності, спрямування в інноваційну сферу державних ресурсів, надання прямих державних інвестицій для реалізації програм і проектів, важливих для суспільного розвитку.

За сучасних умов *безповоротне бюджетне фінансування* поширюється лише на *фундаментальні дослідження*. У решті випадків фінансування надається на *строковій, поворотній та платній основі*.

Державна підтримка інноваційних проектів передбачає такі форми участі держави в їх фінансуванні:

- надання безвідсоткових інвестиційних кредитів на поворотній основі;
- надання в державну власність частки акцій підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність;

- надання державних гарантій за інвестиційними кредитами, які надаються вітчизняними та закордонними фінансово-кредитними установами для проведення інноваційної діяльності;
- надання безвідсоткових чи пільгових позик і грантів;
- державне замовлення на інноваційну продукцію;
- компенсацію банківського відсотка цілком чи його частини в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;
- державні виплати провідним науковим центрам і науковцям;
- компенсацію науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (зарубіжні видання для бібліотек, Інтернет).

Організації для проведення інноваційної діяльності можуть використовувати власні кошти. Важливим внутрішнім джерелом фінансування інноваційної діяльності є фонд амортизаційних відрахувань і фонд розвитку виробництва.

Загальновідомо, що амортизація — це процес перенесення вартості основних фондів на вартість продукції. За типовою класифікацією до груп основних виробничих фондів відносять будівлі, споруди, передаточні пристрої, машини та обладнання (включно із силовими і робочими машинами та обладнанням, приладами для вимірювання та регулювання, обчислювальною технікою), інструмент.

Під час виробництва вартість основних фондів частинами переносять на продукцію, що виробляється. Самі основні фонди знецінюються через матеріальне і моральне зношення (за винятком землі). Вартість цього зносу у вигляді амортизаційних відрахувань акумулюється в амортизаційному фонді, розміри яких встановлюються державними органами у відсотках до балансової вартості основних засобів і називаються нормами амортизаційних відрахувань.

Державні органи, з одного боку, жорстко відстежують дотримання підприємствами норм амортизаційних відрахувань, бо завищення цієї складової собівартості призводить до зменшення обсягу прибутку до оподаткування. Проте для покращення інноваційного клімату в різних галузях і сферах у багатьох країнах розробляють і вводять схеми прискореної амортизації. Завдяки таким діям підприємства мають можливість швидше формувати амортизаційний фонд та, як наслідок, швидше оновлювати, модернізувати свої основні фонди для здійснення інноваційних процесів.

Економічними механізмами державного регулювання інноваційної діяльності виступають активізація підприємництва, при-

пинення недобросовісної конкуренції, проведення податкової політики та політики ціноутворення, які сприятимуть зростанню пропозиції на ринку інновацій, створення вигідних податкових умов для проведення інноваційної діяльності всіма суб'єктами, розвиток лізингу наукоємної продукції тощо.

Потужним важелем стимулювання інноваційної діяльності є податкова система, що є інструментом *непрямої дії* на суб'єкти господарювання. Вона покликана виконувати *фіскальну, розподільну та стимулювальну* функції. Фіскальна функція податків пов'язана з формуванням доходів бюджету країни, розподільна — передбачає перерозподіл доходів фізичних і юридичних осіб відповідно до встановлених у суспільстві принципів. Стимулювальна функція реалізується через надання платникам податків пільг і привілеїв з метою створення найбільш сприятливих умов для їх діяльності.

До числа пільг, що використовуються в розвинених країнах світу для стимулювання інноваційних процесів, відносять такі:

- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом включення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології;
- звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм;
- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;
- пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні;
- надання дослідницького та інвестиційного податкового кредиту, тобто відстрочення податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційні цілі;
- «податкові канікули» протягом кількох років на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів;
- пільгове оподаткування прибутку, отриманого внаслідок використання патентів, ліцензій, ноу-хау та інших нематеріальних активів інтелектуальної власності;
- зниження ставок податку на прибуток на замовні та спільні НДДКР;
- зменшення оподаткованого прибутку на суму вартості приладів та устаткування, що передаються вищим навчальним закладам;
- вирахування з оподаткованого прибутку внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій;
- зарахування частки прибутку інноваційних підприємств на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання коштів на інноваційні цілі.

Пільгове оподаткування в ринковій економіці має низку *переваг порівняно з наданням державою коштів з бюджету на роз-*

виток наукової та інноваційної діяльності. Зокрема, до таких переваг відносять:

- надання податкових пільг не передбачає необхідності затвердження бюджетних асигнувань та узгодження інтересів відповідних міністерств і відомств при ухваленні закону про бюджет;

- пільгове оподаткування не сприяє штучному створенню державою такого ринку знань та нововведень, що є економічно не доцільними;

- пільгове оподаткування забезпечує автономність приватного сектору та його економічну відповідальність за напрями досліджень і впровадження результатів;

- податкові пільги поширюються на всіх суб'єктів підприємництва порівняно із наданням субсидій певним обраним компаніям, що виключає суб'єктивізм при прийнятті рішень щодо стимулювання інноваційної діяльності.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» у статтях 21 і 22 передбачалися заходи стимулювання інноваційної діяльності шляхом встановлення податкових пільг. Проте чинність цих статей спочатку була призупинена у 2003—2004 роках, а у 2005 році — повністю скасована. Отже, систему стимулювання інноваційної діяльності було ліквідовано, а сама інноваційна діяльність виключена з переліку особливої, якій притаманний високий ступінь ризику й значні капіталовкладення.

Важливою складовою економічного механізму регулювання інноваційної сфери є *ціноутворення на інноваційну продукцію* (товари, роботи, послуги). Формування цін на ринку інноваційної продукції, як і на будь-якому іншому, відбувається за законом попиту і пропозиції. Проте через специфіку товарів цього ринку існують певні особливості ціноутворення на інноваційну продукцію. На внутрішньому ринку при формуванні ціноутворення потрібно враховувати такі чинники:

- високий рівень новизни товарів (робіт, послуг);

- імовірнісний характер формування попиту на інноваційну продукцію;

- собівартість виробництва та як мінімум середню норму прибутку для певної галузі виробництва;

- монопольне становище товару, роботи чи послуги на ринку та тимчасовий характер монополізму;

- платоспроможність попиту на внутрішньому ринку;

- зміну мита на аналогічні імпорتنі товари;

- обсяги поставок інноваційної продукції на ринок, які впливають на величину питомих витрат на одиницю продукції;

➤ конкурентоспроможність інноваційної продукції.

Досить часто товаровиробники для завоювання ринку в стартовій ціні хоча і враховують зазначені чинники, проте виставляють її як помірну. Після успішного поширення інноваційної продукції на внутрішньому ринку та з її виходом на світові ринки ціну можна коригувати залежно від динаміки попиту на неї.

Організаційне регулювання державою інноваційної діяльності дістає відображення в підтримці інноваційних проектів, що включені у відповідні державні програми пріоритетного розвитку, формуванні інноваційної інфраструктури, а також у сприянні в здійсненні підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації кадрів, що займаються реалізацією інноваційних процесів.

Згідно зі світовою практикою, державна інноваційна політика реалізовується за допомогою сукупності прямих та непрямих методів регулювання інноваційної діяльності, класифікацію яких наведено на рис. 5.1 [1, с. 23]. Оскільки інноваційний процес складається із певних послідовних, але самостійних стадій, то й методи регулювання мають бути збалансованими для кожного окремого етапу і для всього процесу в цілому.

Прямі методи державного регулювання здійснюються переважно в адміністративно-господарській та програмно-цільовій формах [16, с. 212]. *Адміністративно-господарська форма* за ринкових умов передбачає наявність певної потужної корпорації або науково-виробничого об'єднання, коли під єдиним керівництвом проводять наукові дослідження і розроблення з конкретної науково-технічної проблеми, виробництво інноваційної продукції та її збут. Часто такі об'єднання є державними і управляються державою у формі замовлення на виконання відповідних робіт із дотаційним державним фінансуванням.

Програмно-цільова форма державного регулювання інноваційної діяльності базується на розробленні державних цільових програм інноваційної спрямованості та частковому або повному їх фінансуванні за рахунок державних коштів. Через ці програми мають реалізовуватися пріоритети державної інноваційної політики та завдання структурної перебудови господарського комплексу країни. При їх складанні має бути чітко визначена мета програми, завдання, ресурси, їх види та необхідні обсяги, відповідальні виконавці, терміни виконання тощо. При розробленні таких програм урахується сукупність заходів за кожною стадією інноваційного процесу — від зародження ідеї до її матеріалізації і впровадження у вигляді конкретних технологій, товарів, послуг.

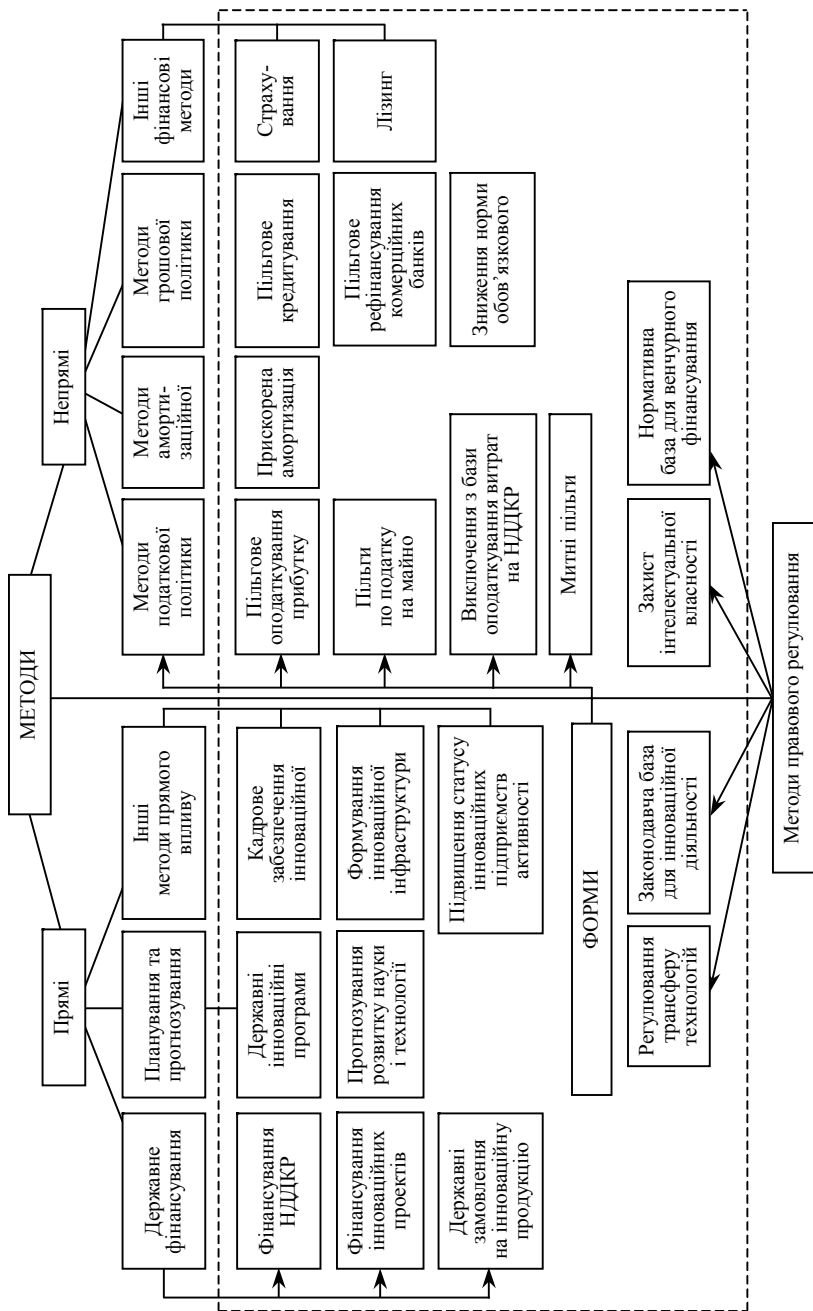

Рис. 5.1. Методи та форми реалізації державної інноваційної політики

Державне регулювання у формі цільових програм передбачає узгодженість діяльності виконавців програми з єдиного центру управління програмою. Для вирішення масштабних завдань і проектів можуть створюватися нові, як правило тимчасові програмно-цільові структури. До таких структур належать кластери, інкубатори, технопарки, технополіси, дослідні центри, консорціуми, концерни, фінансово-промислові групи тощо.

Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, найпоширенішими методами регулювання інноваційної діяльності в ринкових умовах є непрямі (опосередковані) методи. За допомогою таких методів створюються сприятливі умови для новаторської та інноваційної діяльності. Вагомість опосередкованих методів визначається тим, що за значно менших бюджетних коштів порівняно із прямим фінансуванням, можна стимулювати до інноваційної діяльності ширше коло суб'єктів господарювання.

5.5. Система органів державного управління інноваційною діяльністю України

Для формування та реалізації державної інноваційної політики створюється скоординована та узгоджена **система організаційних структур** на загальнодержавному, регіональному, галузевому та місцевому рівнях [1].

Загальнодержавний рівень управління інноваційною діяльністю

Єдину державну інноваційну політику визначає Верховна Рада України, яка:

- створює законодавчу базу для сфери інноваційної діяльності;
- затверджує пріоритетні напрями інноваційної діяльності як окрему загальнодержавну програму або в складі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального розвитку, охорони довкілля;
- у межах державного бюджету України визначає обсяг асигнувань для фінансової підтримки інноваційної діяльності.

Державне управління та **реалізацію державної інноваційної політики** забезпечує Кабінет Міністрів України. Його основні функції:

- готує та подає до Верховної Ради України пропозиції щодо пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- створює спеціалізовані державні фінансово-кредитні установи для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів;
- сприяє створенню ефективної інноваційної інфраструктури;
- готує та подає Верховній Раді України як складову проекту Закону про Державний бюджет України на відповідний рік, пропозиції щодо обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки виконання інноваційних проектів через спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи тощо.

При Кабінеті Міністрів України з метою підвищення ефективності реалізації державної інноваційної політики, посилення міжвідомчого контролю за реалізацією інноваційних та інвестиційних проектів, сприяння ефективній діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів створено постійно діючий орган — *Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів*. До складу її основних функцій входять:

- здійснення організаційного та методичного забезпечення роботи зі створення і функціонування технологічних парків та інноваційних структур інших типів;
- надання рекомендацій щодо формування стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів;
- внесення пропозицій щодо надання необхідних бюджетних коштів для проектів державних інноваційних програм;
- розгляд пропозицій щодо державного замовлення на інноваційну продукцію;
- організація проведення експертизи проектів технологічних парків та інноваційних структур інших типів, вирішення питання щодо їхньої державної реєстрації;
- погодження пріоритетних напрямів діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів;
- прийняття рішення щодо реєстрації інвестиційних та інноваційних проектів технологічних парків та інноваційних структур інших типів та щодо подальшої реалізації вже прийнятих проектів за результатами моніторингу їх виконання.

Під час виконання завдань Комісія може створювати робочі групи для підготовки питань, що належать до її повноважень, а також залучати спеціалістів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розгляду окремих питань.

Мінекономіки України визначено як провідний орган у системі органів виконавчої влади у забезпеченні реалізації єдиної державної політики економічного і соціального розвитку України. Йому належить прерогатива щодо обґрунтування комплексу державних заходів, які необхідно здійснити для надання економічній системі України інноваційної спрямованості. Зокрема, Міністерством економіки за участю інших центральних органів виконавчої влади та провідних наукових інституцій розроблено проект інноваційної моделі структурної перебудови економіки з метою деталізації такого комплексу заходів.

На даний час реалізацію державної інноваційної політики в Україні забезпечують три центральних органи виконавчої влади: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство промислової політики України та Державне агентство України з інвестицій та інновацій.

Згідно з чинним законодавством *головним* органом у системі центральних органів виконавчої влади в питаннях забезпечення реалізації державної інноваційної політики у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності є *Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України*.

Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України для реалізації інноваційної політики виконує такі основні функції:

- організовує виконання актів законодавства і здійснює системний контроль за їх реалізацією;
- бере участь в розробленні та реалізації державної політики в сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності;
- забезпечує розвиток освітнього, наукового та науково-технічного потенціалу України;
- прогнозує та визначає перспективи і пріоритетні напрями розвитку у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності;
- розробляє нормативно-правову базу функціонування систем освіти, науки та охорони інтелектуальної власності;
- координує діяльність щодо передачі (трансферу) технологій і прав на об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету;
- організовує і координує міжнародне співробітництво у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

Реалізацію функцій міністерства у сфері інноваційної діяльності покладено на відповідні департаменти, зокрема Департамент

інновацій та трансферу технологій, Департамент інноваційного розвитку при Міністерстві освіти та науки, молоді та спорту України. Крім того при цьому міністерстві створено спеціальний заклад експертизи — Державне підприємство «Український державний центр науково-технічної та інноваційної експертизи», який здійснює експертизу нових інноваційних проектів.

Державне агентство України з інвестицій та інновацій (Держінвестицій) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через першого віце-прем'єр-міністра України. Держінвестицій узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення такого законодавства, організовує у межах своїх повноважень виконання актів законодавства та здійснює контроль за їх реалізацією.

Основними завданнями Держінвестицій проголошено такі:

- участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності;
- створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності.

Серед найважливіших функцій Держінвестицій відмітимо такі:

- розроблення та реалізація заходів щодо залучення іноземних інвестицій у національну економіку та мобілізації внутрішніх інвестицій;
- координація залучення інвестицій для забезпечення інноваційного розвитку;
- розроблення заходів до формування за кордоном позитивного інвестиційного іміджу України;
- організація роботи з проведення прогнозно-аналітичних досліджень тенденцій у розвитку сфери інвестицій та інноваційної діяльності;
- проведення у передбаченому законодавством порядку конкурсного відбору інвестиційних та інноваційних проектів;
- розроблення проектів державних інвестиційних та інноваційних програм як їх замовника в установленому законодавством порядку;
- формування бази даних інвестиційних та інноваційних програм і проектів, міжнародних інвестиційних та інноваційних програм і проектів, у виконанні яких беруть участь вітчизняні дер-

жавні підприємства в рамках міжнародної співпраці, а також відповідних грантів;

➤ підготовка пропозицій щодо створення спеціалізованих державних інноваційних фінансово-кредитних установ для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів

Для фінансування інноваційних проектів, спрямованих на впровадження прогресивних науково-технічних розробок і технологій у виробництво, освоєння випуску нових видів продукції шляхом надання підприємствам кредитів була створена Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДФКУ), яка підпорядкована Державному агентству України з інвестицій та інновацій і є правонаступницею Української державної Інноваційної компанії, яка раніше виконувала подібні функції.

Регіональний рівень управління інноваційною діяльністю

Загальне керівництво інноваційним розвитком на регіональному рівні здійснюється місцевими державними адміністраціями, повноваження яких визначається Законами України «Про місцеві державні адміністрації», «Про інноваційну діяльність» та іншими нормативно-правовими актами. Основними завданнями регіональних органів у сфері інноваційної діяльності є:

- ◆ визначення пріоритетів інноваційного розвитку регіону;
- ◆ розроблення регіональних інноваційних і науково-технічних програм;
- ◆ створення сприятливих умов для інноваційної діяльності;
- ◆ вивчення особливостей, специфіки та проблем інноваційного потенціалу регіону;
- ◆ розвиток інноваційного потенціалу регіону відповідно до обраних пріоритетів;
- ◆ розвиток наукомістких імпортозамінних та експортоорієнтованих виробництв.

Згідно відповідними постановами Кабміну забезпечення реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні покладено на *управління освіти і науки, які знаходяться в структурі місцевої державної адміністрації*. Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» голови місцевих державних адміністрацій мають право самостійно визначати спеціальний структурний підрозділ для реалізації державної інноваційної політики.

Зокрема, в Автономній Республіці Крим для здійснення державної інноваційної політики створено управління з науково-технічної та інноваційної політики, в Києві — управління промислової, науково-технічної та інноваційної політики. У Донецькій

області функції управління інноваційною діяльністю покладені на центр регіонального розвитку, у Волинській, Тернопільській, Рівненській, Полтавській, Сумській та інших областях — на управління економіки обласної держадміністрації.

Формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня здійснюється відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» з урахуванням Методичних рекомендацій щодо розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівня, затверджених спільним наказом Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України, Мінекономіки, Мінпромполітики, Мінфіну та НАН України.

Методичними рекомендаціями визначаються такі основні етапи розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня:

- ◆ аналіз стану економічного та інноваційного потенціалу регіону;
- ◆ аналіз виконання інноваційних проектів, що реалізуються в регіоні;
- ◆ проведення маркетингових досліджень середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня;
- ◆ формування середньострокових напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня.

У процесі здійснення аналізу економічного й інноваційного потенціалу регіону особливу увагу слід приділити аналізу інноваційного потенціалу провідних виробництв регіону, які є бюджетоутворюючими, високотехнологічними, експортоорієнтованими або «точками зростання» передового технологічного укладу.

На цей час пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня сформовано в більшості регіонів України.

На основі зазначених інноваційних пріоритетів регіонального рівня розробляється Програма, в якій мають бути сформульовані цілі, завдання, пріоритети, загрози і проблеми, дії місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямовані на реалізацію визначених завдань.

Формування та реалізація пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня сприятиме ефективному використанню наукового, промислового та фінансового потенціалу регіону, випуску високотехнологічної продукції, підвищенню рівня її конкурентоспроможності.

Управління інноваційною діяльністю на галузевому рівні

До центральних органів виконавчої влади, що забезпечують реалізацію державної інноваційної політики на рівні галузей, відносять Міністерство промислової політики України, інші міністерства галузей економіки (інфраструктури, транспорту, зв'язку тощо), основними завданнями яких є:

- ◆ реалізація державної інноваційної політики;
- ◆ науково-технічне та матеріальне забезпечення реалізації інноваційної політики;
- ◆ сприяння розвитку інноваційного менеджменту і підприємництва;
- ◆ упровадження галузевих програм і проектів здійснення ефективної інноваційної діяльності;
- ◆ розвиток міжгалузевої співпраці у сфері інноваційної діяльності.

Серед організаційних заходів управління інноваційною діяльністю галузевого рівня слід відмітити механізм формування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, який базується на відповідних нормативно-правових актах (Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та Методичні рекомендації щодо розроблення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого і регіонального рівня).

Виокремлено такі основні етапи розроблення та формування середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня:

- ◆ аналіз стану науково-технічного та технологічного розвитку галузі;
- ◆ аналіз інноваційного потенціалу галузі;
- ◆ аналіз виконання інноваційних проектів, що реалізуються в даній галузі;
- ◆ проведення маркетингових досліджень середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня;
- ◆ формування середньострокових напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня.

Аналіз стану науково-технічного та технологічного розвитку галузі необхідно проводити за кожним видом економічної діяльності.

Аналіз інноваційного потенціалу галузі передбачає оцінювання конкурентоспроможності галузевих виробництв, проведення досліджень стану забезпечення підприємств галузі інвестиційними ресурсами, а також забезпечення трудовими ресурсами з оцінюванням їх професійно-освітнього рівня.

За результатами оцінювання ефективності інноваційних проєктів (науково-технічної, економічної, соціальної, комерційної) рекомендовано навести перелік:

— середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, в межах яких реалізація інноваційних проєктів виявилася ефективною;

— середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, в межах яких реалізація інноваційних проєктів виявилася неефективною;

— інноваційних проєктів, реалізація яких виявилася ефективною, а напрями інноваційної діяльності, в межах яких проводилася їх реалізація, доцільно включити до середньострокових пріоритетних.

Формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку галузі на підставі результатів вказаних досліджень здійснює робоча комісія, до складу якої включають керівників та спеціалістів відповідних структурних підрозділів центрального органу виконавчої влади, представників галузевого сектору науки (галузевих науково-дослідних, дослідно-конструкторських, проєктних організацій тощо), провідних спеціалістів галузі, а також представників фахових вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку (перепідготовку) спеціалістів для галузі, а також представників громадських професійних об'єднань у галузі (асоціацій, союзів тощо).

Резюме

1. У найрозвиненіших країнах світу формується постіндустріальна інноваційна або «нова економіка» — технологічний та господарський уклад, в якому головним виробничим ресурсом є знання та інформація. Досвід цих країн свідчить, що існування ринкової економіки не є достатньою умовою для сталого зростання. Лідерство цих країн у формуванні інноваційної економіки ґрунтовано на таких засадах: визнання та практичне застосування урядом концепції національних інноваційних систем; розвиток досліджень і розробок у корпораціях за тісних контактів з носіями фундаментальних знань; державне регулювання у фінансуванні досліджень на всіх етапах інноваційного процесу.

2. Застосування визначених закономірностей веде до формування інноваційної моделі розвитку економіки. Сутність держав-

ного регулювання інноваційної діяльності полягає в цілеспрямованому впливі органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери, причому застосування певної сукупності форм і методів такого регулювання визначається концептуально шляхом формування державної інноваційної політики. Важливою умовою реалізації державної інноваційної політики є наявність **національної інноваційної системи**, складовими якої є підсистема генерації знань, підсистема виробництва продукції та послуг, підсистема освіти та професійної підготовки та підсистема інноваційної інфраструктури.

3. Поняття НІС втілює найсучасніше розуміння інноваційного процесу. НІС — це сукупність інститутів державного і приватного секторів, що самостійно або у взаємодії між собою забезпечують розвиток та поширення нових технологій у межах країни. Для визначення *швидкості перетворення нових знань* на технології та їх дифузії в економіці розроблено методичний апарат вимірювання і оцінки потоків знань та інформації як індикатора динаміки процесів, що протікають між підсистемами в межах НІС. При проведенні масштабних досліджень, результати яких стають підґрунтям для *розроблення концепції* національної інноваційної системи (або її реформування), у світовій практиці використовують такі аналітичні підходи: інноваційні обстеження, кластерний аналіз, аналіз міжнародних потоків знань.

4. Розвиток економіки країни безпосередньо пов'язаний із формуванням ефективної державної інноваційної політики, під якою розуміють систему управлінських, наукових, технічних, фінансових, організаційних і правових методів та заходів, спрямованих на інноваційний розвиток країни. Інноваційна політика ґрунтується на прогнозуванні прогресивних техніко-технологічних зрушень, нових видів продукції, а також супутніх змін у матеріально-технічній базі та в системі управління виробництвом. Інноваційна політика має прямий та зворотний зв'язок із загальною стратегією соціально-економічного розвитку країни.

5. Виходячи з мети та принципів формування інноваційної політики, держава визначає *пріоритетні напрями* розвитку інноваційної діяльності, тобто такі тематичні галузі науки і техніки, які мають першочергове значення для досягнення перспективних і поточних цілей соціально-економічного та науково-технічного розвитку. Інноваційна політика має формуватися та реалізовуватися на державному, регіональному, галузевому та виробничому рівнях.

6. Для реалізації інноваційної політики держава створює законодавче середовище. Назагал законодавчі і нормативно правові ак-

ти регулюють такі питання: внутрішньоекономічні відносини щодо інноваційного розвитку, здійснення інноваційної діяльності в різних сферах господарської, науково-технічної, інформаційної та інших видах діяльності; структурно-функціональне й екологічне забезпечення інноваційної діяльності; особливості здійснення інноваційної діяльності на окремих територіях і в економічних зонах; питання інтелектуальної власності і механізм інформаційного забезпечення інноваційної діяльності; зовнішньоекономічні відносини.

7. Фінансове регулювання інноваційної діяльності ґрунтується на запровадженні державою бюджетної політики, що забезпечує фінансування інноваційної діяльності, спрямування в інноваційну сферу державних ресурсів, надання прямих державних інвестицій для реалізації програм і проектів, важливих для суспільного розвитку.

8. Економічними механізмами державного регулювання інноваційної діяльності виступають активізація підприємництва, припинення недобросовісної конкуренції, проведення податкової політики та політики ціноутворення, які сприятимуть зростанню пропозиції на ринку інновацій, створення вигідних податкових умов для проведення інноваційної діяльності всіма суб'єктами, розвиток лізингу наукоємної продукції тощо. Потужним важелем стимулювання інноваційної діяльності є податкова система як інструмент *непрямої дії* на суб'єкти господарювання.

9. Організаційне регулювання державою інноваційної діяльності дістає відображення у підтримці інноваційних проектів, що включені у відповідні державні програми пріоритетного розвитку, формуванні інноваційної інфраструктури, а також у сприянні в здійсненні підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації кадрів, що займаються реалізацією інноваційних процесів.

10. Для формування та реалізації державної інноваційної політики створюють скоординовану та узгоджену систему організаційних структур на загальнодержавному, регіональному, галузевому та місцевому рівнях. Єдину державну інноваційну політику визначає Верховна Рада України, державне управління та реалізацію державної інноваційної політики забезпечує Кабінет Міністрів України через здійснення відповідних функцій. На даний час реалізацію державної інноваційної політики в Україні забезпечують три центральні органи виконавчої влади: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство промислової політики України та Державне агентство України з інвестицій та інновацій.

11. Для фінансування інноваційних проектів, спрямованих на впровадження прогресивних науково-технічних розробок і тех-

нологій у виробництво, освоєння випуску нових видів продукції шляхом надання підприємствам кредитів була створена Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДФКУ), яка підпорядкована Державному агентству України з інвестицій та інновацій і є правонаступницею Української державної Інноваційної компанії, яка раніше виконувала подібні функції.

12. Згідно з відповідними постановами Кабміну, забезпечення реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні покладено на *управління освіти і науки, які входять до структур місцевої державної адміністрації*. Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» голови місцевих державних адміністрацій мають право самостійно визначати спеціальний структурний підрозділ для реалізації державної інноваційної політики. До центральних органів виконавчої влади, що забезпечують реалізацію державної інноваційної політики на рівні галузей, належать Міністерство промислової політики України, інші міністерства галузей економіки (інфраструктури тощо).

Терміни та поняття до теми

Високі технології
Високі наукоємні технології
Високотехнологічна продукція
Високотехнологічне виробництво
Державна інноваційна політика
Державна інноваційна політика
Інноваційна діяльність
Інноваційна інфраструктура
Інноваційна модель розвитку економіки
Інноваційна продукція
Критичні технології
Національна інноваційна система
Пріоритетний інноваційний проект
Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні
Пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності
Технологія
Технології подвійного призначення

Питання для самоконтролю

1. Якою є роль держави у формуванні інноваційної економіки за сучасних умов?
2. У чому полягає сутність національної інноваційної системи та які її складові?
3. Охарактеризуйте аналітичні підходи, які використовують при розробленні концепції НІС або її реформуванні.
4. Як визначають швидкість перетворення нових знань на технології та їх дифузію в економіці?
5. Назвіть мету та принципи формування державної інноваційної політики.
6. Що розуміють під пріоритетними напрямками розвитку інноваційної діяльності та якими є критерії їх вибору?
7. Охарактеризуйте відмінності прямих і непрямих методів реалізації державної інноваційної політики.
8. В чому полягає сутність фінансового, правового, економічного й організаційного механізмів упровадження державної інноваційної політики?
9. Назвіть органи центральної виконавчої влади, що забезпечують реалізацію державної інноваційної політики. Якими є їхні основні завдання?
10. Назвіть органи виконавчої влади, які забезпечують реалізацію державної інноваційної політики на регіональному та галузевому рівнях. Якими законами та нормативними актами вони при цьому керуються?

Тести для самоперевірки

1. До непрямих методів підтримки інноваційної діяльності належать:
 - а) моральна підтримка через вручення новаторам державних нагород;
 - б) організація мережі консалтингових центрів;
 - в) пільгове оподаткування прибутку;
 - г) прискорена амортизація;
 - д) пільгове кредитування.

2. Адміністративно-господарська форма підтримки нововведень дістає відображення в таких заходах:

- а) пряме фінансування нововведень на основі чинного законодавства;
- б) фінансування через державні цільові програми підтримки нововведень;
- в) фінансування через недержавні фонди підтримки нововведень.

3. Критичні технології — це такі, що:

- а) швидко застарівають і виникне необхідність витратити кошти на розроблення нових;
- б) що є тупіковим напрямком у дослідженнях;
- в) мають міжгалузевий характер;
- г) створюють передумови для розвитку багатьох технологій.

Список використаних джерел

1. Гурджій А. М., Каракай Ю. В., Петренко З. О., Вавіліна Н. І., Курранда Т. К. Інноваційна діяльність в Україні: Монографія. — К.: УкрПНТЕІ, 2007. — 144 с.

2. Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємких технологій: Затверджено Законом України від 9 квітня 2004 року № 1676-IV.

3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законів України від 12 січня 2006 року № 3333.

4. Закон України «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V.

5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 квітня 2002 року № 40-IV. — Інноваційне законодавство України: Повне зібрання нормативно-правових актів. — Т. 1. — К., 2003. — С. 35—55.

6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII.

7. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року № 433-III.

8. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика: Монографія / За ред. Л. І. Федулової. — К.: Основа, 2005. — 552 с.

9. Концепція розвитку національної інноваційної системи України Постанова Кабміну 17.06.2009 р. № 680-р // Економіст. — 2009. — № 9. — С. 15—27.
10. *Краснокутська Н. В.* Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник — К.: КНЕУ, 2003. — 504 с.
11. *Макаренко І. П., Копка П. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. П.* Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови: Монографія. / За ред. І. П. Макаренка. — К.: Інститут проблем національної безпеки, 2007. — 520 с.
12. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. — К.: Держкомстат України, 2010.
13. *Оболенский В.* Технологическое соперничество на мировом рынке // Мировая экономика и международные отношения, 2003. — № 7. — С. 3—12.
14. *Онікієнко В. В., Ємельянов Л. М., Тарон І. В.* Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України: Монографія (за ред. Онікієнка В. В.) — К.: РВПС НАН України, 2006. — 480 с.
15. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика: Учеб. пособие / Под ред. П. Н. Завлина и др. — М.: ОАО «НПО «Издательство «Экономика», 2000. — С. 173—175.
16. *Павленко І. А.* Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: Монографія. — К.: КНЕУ, 2007. — 248 с.
17. *Dosi G., Freeman C., Silverberg G. eds.* Technical Change and Economic Theory. — London; NY.: Pinter Publishers, 1988. — 645 p.
18. *Freeman C.* The National System of Innovation in Historical Perspective // Cambridge Journal of Economics. — 1995. — Vol. 19. — № 1. — P. 12—19.
19. *Lundvall B. A. (ed.)* National System of Innovations — Forwards a Theory of Innovation and Interactive Learning. — London: Pinter Publishers, 1992. — 234 p.
20. *Nelson R. (ed.)* National Innovation Systems: A Comparative Study. — Oxford University Press., 1993 — 130 p.

